

KOMPAS EÚ PRE ČINNOSŤ V OBLASTI DUŠEVNÉHO ZDRAVIA A POHODY

Informačno-vzdelávací seminár na zvyšovanie povedomia - Pracovný dokument -

Hodnota investovania do duševného kapitálu Európy

Skutočnosť, že dobré duševné zdravie má zásadný význam pre celkovú pohodu jednotlivcov, spoločností a členských štátov v Európe, potvrdzuje množstvo dôkazov. V Európe duševné poruchy postihujú 900 miliónov Európanov a radia sa na najvyššie miesto medzi kategóriami chorôb z hľadiska zaťaženia zdravotným postihnutím.

Ľudia so zlým duševným zdravím predstavujú jednu najzraniteľnejších skupín v Európe; na ilustráciu uvádzame, že ľudia so závažnými duševnými ochoreniami strácajú 14,5 potenciálnych rokov života v porovnaní so svojimi rovesníkmi bez duševnej poruchy. Zlé duševné zdravie nespôsobuje len obrovské personálne a sociálne náklady, ale výrazne ovplyvňuje aj európsku ekonomiku. V roku 2015 sa náklady spojené s duševnými poruchami pohybovali medzi 2,2 % až 4,4 % HDP v členských krajinách OECD, čo predstavuje približne 610 miliárd eur každý rok. Veľkú časť tohto zaťaženia ekonomiky znášajú zamestnávateľia, systém zdravotnej starostlivosti a systém sociálneho zabezpečenia.

Z pohľadu výskumnej činnosti sa prostredníctvom siedmeho rámcového programu Európskej komisie použilo na výskum v oblasti duševného zdravia menej než 5 % z celkového rozpočtu na zdravotný výskum. Okrem toho priemerné financovanie pri všetkých zdravotných problémoch v Európe predstavuje 25 eur na rok života v zhoršenom zdraví (DALY). Oproti tomu financovanie výskumu depresie tvorí len 4 eurá na rok života v zhoršenom zdraví a v prípade bipolárnej poruchy je to len 2.9 eura.

Aj keď sa význam duševného zdravia zvyšuje z hľadiska jeho uznania zo strany WHO, OECD, Európskej komisie a členských štátov EÚ, stále ide o oblasť, ktorej sa politiky, plány a programy nevenujú dostatočne. Na zabezpečenie nediskriminácie, sociálnej inklúzie, ako aj finančnej udržateľnosti je potrebný prístup „duševné zdravie vo všetkých politikách“. Riešenie otázok súvisiacich s podhodnotenou pozíciou duševného zdravia si vyžaduje politický záväzok a vhodné opatrenia v mnohých oblastiach.

Investovanie do duševného zdravia skutočne prináša hodnotu z hľadiska peňazí, ako aj pre jednotlivcov a spoločnosť. Globálna investičná analýza zverejnená v odbornom časopise Lancet z roku 2015 preukázala, že za každý dolár investovaný do liečby depresie sa do ekonomiky vrátia 4 doláre. Podľa britskej štúdie uskutočnenej skupinou Health Economics Research Group a ďalšími organizáciami návratnosť investícií do výskumu v oblasti duševného zdravia vo Veľkej Británii dosahuje medziročne 37%, z čoho 7% sa vracia prostredníctvom systému zdravotnej starostlivosti a 30% prostredníctvom HDP. Nedávna holandská štúdia, ktorá bola vypracovaná na žiadosť holandskej organizácie pre výskum a vývoj v oblasti zdravia (Netherlands Organisation for Health Research and Development (ZonMW)) naznačila, že za každé euro, ktoré investovali do výskumu v oblasti duševného zdravia, sa potenciálne vráti 61 eur. Takýto účinok nevyhnutne potrebujú jednotlivci, komunity a ekonomiky v Európe, aby sa znížila záťaž, ktorú zlé duševné zdravie spôsobuje jednotlivcom, rodinám, spoločnostiam a systémom.

Európsky kompas pre činnosť v oblasti duševného zdravia a pohody

Vychádzajúc z práce v rámci jednotnej akcie EÚ za duševné zdravie a pohodu a z jej výsledkov, najmä Akčného rámca EÚ pre duševné zdravie a pohodu, Európska komisia vytvorila Kompas EÚ pre činnosť v oblasti duševného zdravia a pohody ako mechanizmus na zhromažďovanie, výmenu a analýzu informácií o politike a aktivitách medzi členskými štátmi a mimovládny zúčastnenými stranami v oblasti duševného zdravia. Projekt zadaný Generálnym riaditeľstvom pre zdravie a bezpečnosť potravín (DG SANTE) a Výkonnou agentúrou pre spotrebiteľov, zdravie, poľnohospodárstvo a potraviny (CHAFEA) realizuje konzorcium pod vedením inštitútu Trimbos v Holandsku spolu s Lisabonskou univerzitou (NOVA University of Lisbon), fínskou asociáciou pre duševné zdravie (Finnish Association for Mental Health) a EuroHealthNet pod dohľadom a v úzkej spolupráci so Skupinou vládnych expertov v oblasti duševného zdravia a pohody.

Základné informácie

Kompas EÚ je pokračovaním predchádzajúcej činnosti vykonanej na úrovni EÚ v oblasti duševného zdravia a pohody v kontexte zelenej knihy pre duševné zdravie (2005), Európskeho paktu za duševné zdravie a pohodu (2008) a Jednotnej akcie za duševné zdravie a pohodu (2013-2016). Práca na politike EÚ v oblasti duševného zdravia sa začala v roku 2005 uvedením zelenej knihy Komisie s názvom „Zlepšovanie duševného zdravia obyvateľstva“, ktorá podnietila diskusiu o možnostiach zlepšenia v oblasti manažmentu duševného zdravia a podpore duševnej pohody v Európskej únii.

Po zelenej knihe bol počas konferencie EÚ o duševnom zdraví v roku 2008 predstavený Európsky pakt za duševné zdravie a pohodu. V rámci paktu sa spojili európske inštitúcie, členské štáty, zúčastnené strany z príslušných odvetví (ako napr. z prostredia zdravotníctva, vzdelávania, pracovísk, rezortov sociálnych vecí a spravodlivosti, organizácií pacientov, rodinných organizácií a organizácií občianskej spoločnosti) a výskumnej obce s cieľom zvýšiť povedomie o duševnom zdraví a pohode organizovaním rôznych tematických konferencií v rokoch 2009 až 2011 so zameraním na päť prioritných tém¹.

Činnosť sa zintenzívnila v roku 2011, keď Rada ministrov EÚ prijala závery Rady s názvom „Európsky pakt za duševné zdravie a pohodu: výsledky a budúce opatrenia“. Keďže členské štáty nesú primárnu zodpovednosť za činnosť v oblasti duševného zdravia, boli vyzvané, aby pokračovali v spolupráci na úrovni EÚ prostredníctvom iniciovania jednotnej akcie.

Jednotná akcia (JA) za duševné zdravie a pohodu (Joint Action on Mental health and Well-being) bola spustená v roku 2013 a zapojilo sa do nej 51 partnerov zastupujúcich 28 členských štátov EÚ a 11 európskych organizácií. Prostredníctvom JA sa vybuďoval rámec pre činnosť v súvislosti s politikou

¹ Pakt sa zaoberal piatimi témami: 1) predchádzanie depresiám a samovraždám, 2) duševné zdravie mladistvých a vo vzdelávaní, 3) duševné zdravie v prostredí pracovísk, 4) duševné zdravie starších ľudí a 5) boj proti stigmatizácii a sociálnemu vylúčeniu.

Vývoj, ktorý viedol k vypracovaniu Kompasu EÚ pre činnosť v oblasti duševného zdravia a pohody

2005

Zelená kniha pre duševné zdravie „Zlepšovanie duševného zdravia obyvateľstva. K stratégii duševného zdravia pre Európsku úniu“

2008-2011

Európsky pakt za duševné zdravie a pohodu

2011

Prijaté závery Rady „Európsky pakt za duševné zdravie a pohodu: výsledky a budúce opatrenia“

2013-2016

Jednotná akcia za duševné zdravie a pohodu, ktorá viedla k vytvoreniu „Európskeho akčného rámca pre duševné zdravie a pohodu“

2015-2018

Kompas EÚ pre činnosť v oblasti duševného zdravia a pohody

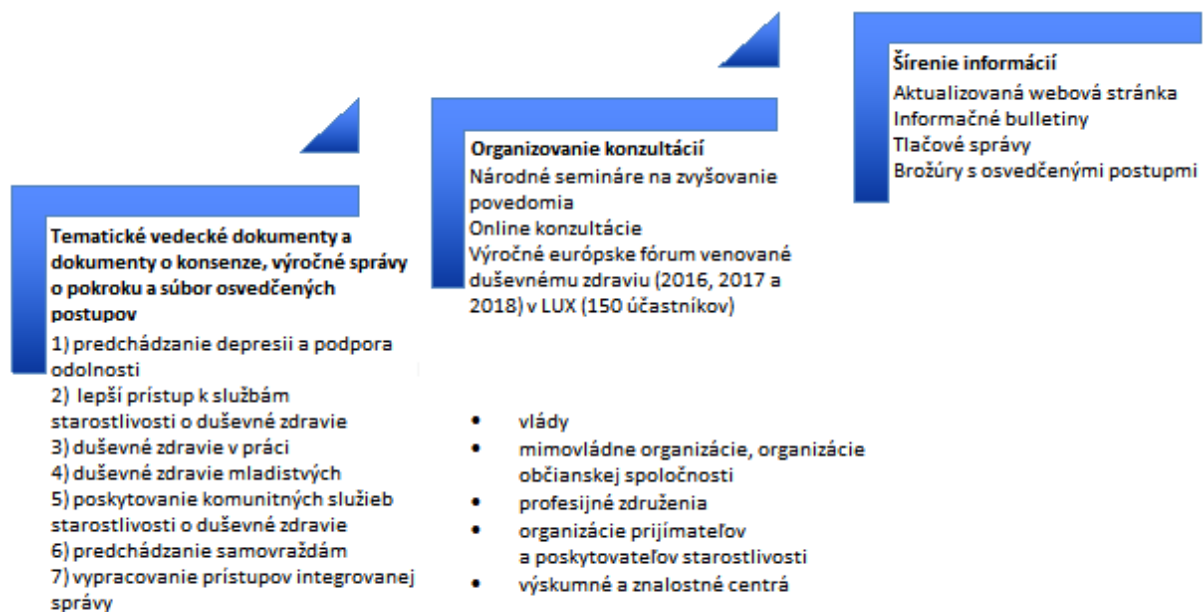

v oblasti duševného zdravia na európskej úrovni, ktorý sa zaoberal piatimi oblasťami² a úspešne prispel k vybudovaniu procesu pre štruktúrovanú spoluprácu s účasťou členských štátov, Európskej komisie a príslušných zúčastnených strán a medzinárodných organizácií.

Program Kompas EÚ pre činnosť v oblasti duševného zdravia a pohody

S cieľom nadviazať na úspechy iniciované v rámci jednotnej akcie Európska komisia vytvorila Kompas EÚ pre činnosť v oblasti duševného zdravia a pohody v apríli 2015 na účel zhromažďovania, výmeny a analýzy informácií o politike a činnostiach zúčastnených strán v oblasti duševného zdravia a na účel prijatia opatrení zameraných na presadzovanie Akčného rámca EÚ pre duševné zdravie a pohodu ako výsledku jednotnej akcie. Kompas EÚ sa zameriava na sedem prioritných oblastí, ktoré sa striedajú každý rok: 1) predchádzanie depresii a podpora odolnosti, 2) lepší prístup k službám starostlivosti o duševné zdravie, 3) poskytovanie komunitných služieb starostlivosti o duševné zdravie, 4) predchádzanie samovraždám, 5) duševné zdravie v práci, 6) duševné zdravie v škole, a 7) vypracovanie prístupov integrovanej správy.

Medzi činnosť vykonávané v rámci Kompas EÚ patrí vytvorenie platformy na monitorovanie politik a aktivít členských štátov a mimovládnych zúčastnených strán v oblasti duševného zdravia a pohody, identifikovanie a šírenie európskych osvedčených postupov prostredníctvom databázy osvedčených postupov a brožúr venovaných osvedčeným postupom, príprava a organizovanie troch výročných správ a fór, organizovanie národných seminárov venovaných duševnému zdraviu v každom členskom štáte, na Islande a v Nórsku a príprava vedeckých správ, ktoré vytvoria základ pre Európsky dokument o konsenze pre každú zo siedmich prioritných oblastí Kompas EÚ.

Národné semináre v rámci Kompas EÚ

Cieľom týchto seminárov je zvýšiť povedomie o hodnote investovania do duševného kapitálu. Preto sa podporuje zastúpenie širokej škály zúčastnených strán, najmä pokiaľ

² Oblasti, ktorými sa zaoberala jednotná akcia: 1) podpora činnosti na predchádzanie depresiám a samovraždám a implementácia prístupov elektronického zdravotníctva, 2) vytváranie komunitnej a sociálne inkluzívnej starostlivosti o duševné zdravie pre osoby so závažnými duševnými poruchami, 3) podpora duševného zdravia na pracoviskách, 4) podpora duševného zdravia v školách, a 5) podpora integrácie duševného zdravia do všetkých politik.

ide o subjekty, ktoré sa zúčastňujú na tvorbe národných politík, zdravotníctvo a poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, ako aj zúčastnené strany z oblastí, ako sú sociálne veci, pracoviská, vzdelávanie a spravodlivosť. Ďalším prínosom by bolo prizvanie miestnych delegácií EÚ a ďalších predstaviteľov EÚ na národné semináre, pretože by mohli prispieť k posilneniu spolupráce medzi národnou úrovňou a úrovňou EÚ. Cieľom týchto seminárov je poukázať na význam duševného zdravia pre všetky sektory spoločnosti. Národné semináre by mali poskytnúť priestor na interakciu medzi účastníkmi s dôrazom na posilnenie pozície pri hľadaní vzájomne prospešných, tzv. „win-win“ riešení pri podporovaní duševného zdravia, predchádzaní duševným poruchám a zlepšovaní služieb v oblasti duševného zdravia.

V akčnom rámci sa ako vykonávacia činnosť navrhuje vytvorenie štruktúr a zorganizovanie aspoň jedného koordinačného stretnutia raz ročne, ktoré sa bude zaoberať otázkami zdravia a ďalšími relevantnými oblasťami politík v súlade so zásadou „duševné zdravie vo všetkých politikách“. Ako východiskový bod by na tento účel mohol slúžiť národný seminár zorganizovaný v rámci Kompasu EÚ. Národný seminár v rámci Kompasu takisto priamo prispieva k navrhovaným kľúčovým činnostiam uvedeného akčného rámca, a to najmä cieľa 2 (Vytvorenie programov v oblasti podpory duševného zdravia a prevencie prostredníctvom spolupráce medzi viacerými sektormi) a Cieľa 5. (Napredovanie prostredníctvom partnerstiev).

Národný seminár by sa tiež mohol stať miestom, kde by bolo možné v národnom kontexte preskúmať odporúčania európskeho akčného rámca pre duševné zdravie a pohodu s cieľom zistiť, ktoré z týchto odporúčaní sú už v súlade s miestnymi politikami a opatreniami a ktoré z nich je potrebné ďalej rozvíjať. Navrhované hlavné činnosti rámca sa zameriavajú na päť cieľov, z ktorých každý obsahuje návrhy konkrétnejších opatrení:

Cieľ 1. Zabezpečiť nastavenie udržateľného a účinného vykonávania politík, ktoré prispievajú k podpore duševného zdravia, prevencii a liečbe duševných porúch

- Vypracovanie a aktualizácia politík a legislatívy v oblasti duševného zdravia;
- Vytvorenie nástrojov na odhadovanie počtu duševných porúch a podielu liečených osôb, pokrytia účinnými intervenciami zameranými na predchádzanie duševným poruchám, podporu duševnej pohody a poskytovanie liečby, ako aj príslušných ekonomických úspor spojených so zlepšeným pokrytím, vrátane časových rámcov a oblastí, v ktorých takéto úspory vznikajú;
- Vyčlenenie zdrojov, ktoré zodpovedajú skutočným potrebám obyvateľstva;
- Zlepšenie riadenia a správy systému zdravotnej starostlivosti v oblasti duševného zdravia;
- Nadviazanie spolupráce medzi viacerými sektormi na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni;
- Podpora zvyšovania povedomia o duševnom zdraví, sebarealizácie a zručností pracovnej sily;
- Zvyšovanie gramotnosti v oblasti duševného zdravia obyvateľstva medzi kľúčovými sektormi, ako sú zdravotníctvo, vzdelávanie, spravodlivosť, pracoviská a sociálne veci.

Cieľ 2. Vytvorenie programov v oblasti podpory duševného zdravia a prevencie prostredníctvom spolupráce medzi viacerými sektormi

- Prijatie opatrení na predchádzanie depresiám;
- Prijatie opatrení na predchádzanie samovraždám;

- Rozšírenie využitia diaľkovej starostlivosti o duševné zdravie (e-mental health)
- Podpora duševného zdravia na pracovisku;
- Vytváranie sietí so školami, mladými ľuďmi, ako aj inými zúčastnenými stranami a inštitúciami, ktoré pôsobia v oblasti duševného zdravia detí a mladistvých.

Cieľ 3. Zabezpečiť prechod na komplexnú starostlivosť o duševné zdravie v rámci komunity s dôrazom na dostupnosť starostlivosti o duševné zdravie pre ľudí s duševnými poruchami, koordináciu zdravotnej a sociálnej starostlivosti pre ľudí so závažnejšími duševnými poruchami, ako aj integrovanú starostlivosť v oblasti duševných a fyzických porúch

- Zavedenie komunitnej a sociálne inkluzívnej starostlivosti o duševné zdravie prostredníctvom správne koordinovanej primárnej zdravotnej starostlivosti, špecializovaných služieb v oblasti duševného zdravia a sociálnych služieb;
- Využívanie nástrojov na hodnotenie, porovnanie a zlepšovanie kvality poskytovanej liečby a starostlivosti;
- Implementovanie prístupov založených na dôkazoch v prípade integrovanej starostlivosti poskytovanej pri duševných poruchách a iných chronických ochoreniach.

Cieľ 4. Posilňovanie úrovne poznatkov, základne dôkazov a zdieľanie osvedčených postupov v oblasti duševného zdravia

- Posilnenie výskumu v oblasti duševného zdravia;
- Zhromažďovanie údajov o duševnom zdraví obyvateľstva;
- Podpora šírenia osvedčených postupov pri realizácii intervencií v oblasti verejného duševného zdravia, ktoré sú založené na dôkazoch;
- Zhromažďovanie údajov o pokrytí a výsledkoch intervencií založených na dôkazoch pri liečbe duševných porúch, predchádzaní duševným poruchám a podpore duševného zdravia.

Cieľ 5. Napredovanie prostredníctvom partnerstiev

- Nadviazanie spolupráce medzi členskými štátmi v oblasti tvorby politík, výskumných projektov, implementácie a programov budovania kapacít;
- Plné využitie politík EÚ z hľadiska podpory členských štátov a zlepšenie vykonávania, monitorovania a vyhodnocovania politík v oblasti duševného zdravia;
- Posilnenie súčinnosti medzi politikou EÚ v oblasti zdravia a ďalšími relevantnými politikami EÚ, najmä v súvislosti s ľudskými právami, zamestnanosťou, sociálnou pomocou a výskumom;
- Podpora spolupráce s príslušnými zúčastnenými stranami a inými medzinárodnými organizáciami v Európe;
- Posilnenie pozície prijímateľov služieb starostlivosti o duševné zdravie v rámci všetkých krokov politiky v oblasti duševného zdravia a jej vykonávania.

Národný seminár môže byť miestom na preskúmanie, ktoré z týchto návrhov sú najvhodnejšie z hľadiska národného kontextu. Odporúča sa, aby každý členský štát posilnil činnosti na základe svojich špecifických potrieb a zdrojov, a to aspoň v jednom z uvedených odporúčaní pre každú z piatich oblastí, ktoré sú predmetom akčného rámca.

Okrem toho akčný rámec zdôrazňuje niektoré kľúčové zásady, ktoré by sa mali uplatňovať pri všetkých činnostiach:

- 1) Prijatie prístupu k verejnému duševnému zdraviu, riešenie podpory, prevencie a liečby vo všetkých fázach života (s osobitným dôrazom na obdobie pred dospelosťou, keďže väčšina celoživotných duševných porúch vzniká v ranom veku) a zdôraznenie významu včasných intervencií;
- 2) Zapojenie celej verejnej správy, viacsektorový prístup;
- 3) Podpora prístupu založeného na ľudských právach, zabránenie stigmatizácii, diskriminácii a sociálnemu vylúčeniu;
- 4) Vytvorenie prístupov založených na kvalite, prístupov zameraných na vyliečenie a sociálne inkluzívnych a komunitných prístupov;
- 5) Posilnenie pozície a zapojenia pacientov, rodín a organizácií;
- 6) Zabezpečenie, aby politiky a činnosti boli založené na silných vedeckých dôkazoch a znalosti osvedčených postupov.

Národné politiky a opatrenia by sa mohli preskúmať aj počas národných seminárov v rámci Kompasu EÚ so zohľadnením týchto zásad s cieľom zabezpečiť, aby boli splnené alebo, ak je to možné, aby sa dohodli kroky budúceho vývoja tak, aby činnosť na národnej úrovni bola v súlade s týmito zásadami počas nadchádzajúcich rokov.

Situácia v krajine, záväzky a akčné plány

- Táto časť v rozsahu 1-2 strán bude špecifická pre každú krajinu a prehľad situácie v oblasti duševného zdravia, hlavných politických záväzkov a súčasných prioritných oblastiach pre činnosť
- Jej vypracovanie sa uskutoční v spolupráci s vládny expertom pre každú krajinu
- Údaje z národných prieskumov získané z prieskumu členského štátu v rámci Kompasu by sa mali využiť, ak sú k dispozícii a sú prínosné
- Niektoré relevantné osvedčené postupy, ktoré sú špecifické pre krajinu, môžu byť zdôraznené. Môžu sa vybrať z databázy kompasu EÚ (ak sú k dispozícii) alebo zo správ o analýze situácie v rámci jednotnej akcie a z dokumentu o akčnom rámci EÚ